

КУЛЬТУРОЛОГІЯ

УДК 78:378.4НМАУ:37.014.25]:[78.06:659.127](477)

DOI <https://doi.org/10.32782/facs-2024-4-18>

Віктор БОНДАРЧУК

доктор мистецтвознавства, професор, проректор з навчальної роботи, Національна музична академія України імені П. І. Чайковського, вул. Архітектора Городецького, 1–3/11, м. Київ, Україна, 02000

ORCID: 0000-0003-2796-6676

Бібліографічний опис статті: Бондарчук, В. (2024). Культуротворчі процеси в сучасній Україні. *Fine Art and Culture Studies*, 4, 130–137, doi: <https://doi.org/10.32782/facs-2024-4-18>

КУЛЬТУРОТВОРЧІ ПРОЦЕСИ В СУЧАСНІЙ УКРАЇНІ

У нинішній суспільній ситуації, коли зазнали краху принципи соціальної рівності, нового смислу набуває феномен ідентичності, пов'язаний з утвердженням, сутнісних ознак етносу, нації, народу, державності, а поряд з ним – і феномен ініцування як нерозуміння, невизнання і несприйняття іншого. Вони потребують всебічного аналізу з погляду їх «приживання», побутування й поширення в соціокультурних реаліях українського суспільства.

Мета статті – охарактеризувати культуро-, націє-, державотворчі процеси в сучасній Україні з урахуванням історичного контексту: порушення прав і свобод українців, руйнації світоглядних моделей, анексії території та привласнення національної родової спадщини.

Методологічну основу становить культурно-історичний аналіз процесів культуротворення в сучасній Україні, її інтеграції в європейський простір як рівноправного партнера.

Наукова новизна полягає в розкритті сутності феноменів ініцування й ідентичності, сучасних тенденцій в розвитку національної культури.

Висновки. Розглянуто феномен соціальної справедливості, рівності прав та свобод у вимірі культуро-, націє- та державотворення сучасності. Наголошено на необхідності перманентного переосмислення явищ соціокультурного простору з подальшим висвітленням їхньої семантичної сутності. Розкрито зміст феноменів ініцування й ідентичності, виявлено їхній вплив на процеси сучасного культуротворення в Україні; підкреслено, що символічне ініцування і зневажання інших характеристик, приписування народу, нації та цінностям культури ознак меншовартості й ворожості сприяють формуванню ненависницьких ідей, передумов насильницької боротьби. З'ясовано, що ознаки дискримінації чітко представлені в історії, релігії, культурі будь-якої нації, держави, етнічної групи і мають системний характер як результат політичної, економічної та культурної агресії. Окреслено основні ризики і загрози, що постають перед українським суспільством в умовах воєнної агресії. Зазначено, що ескалацію насилля у ХХІ столітті потрібно розглядати як загальну загрозу людству, що веде до воєн і геноциду. Сутність процесів культуротворення в сучасній Україні становить її інтеграція в європейський простір, а також її визнання у світі як рівноправного партнера. Державна суверенність України, її етнічна самобутність, національна ідентичність і культурна суб'єктність перебувають сьогодні на історичному зламі, захищаючи ціннісні орієнтири майбутнього українського народу. Оптимістичні перспективи для українців полягають у тому, щоб досягти паритетності в геополітичному діалозі, стати рівноправним партнером, повернути втрачену історію українського народу і карбувати нову сторінку в утвердженні національної свідомості. Необхідно зміцнювати в українському суспільстві ідею захисту, збереження і збагачення національної спадщини, осмислювати ключові феномени в політичному, економічному і культурному житті. Завдання подальших наукових досліджень – представити культурну спадщину українців, розкрити її перспективи, що дасть змогу обстоювати суб'єктність України.

Ключові слова: процес культуротворення, феномен ідентичності, ініцування, національна належність, державотворення.

Viktor BONDARCHUK

Doctor of Arts, Professor, Vice-President for Academic Work, Ukrainian National Tchaikovsky Academy of Music, 1–3/11, Architect Gorodetsky St, Kyiv, Ukraine, 02000

ORCID: 0000-0003-2796-6676

To cite this article: Bondarchuk, V. (2024). Kulturotvorchi protsesi v suchasni Ukraini [The cultural creative processes in modern Ukraine]. *Fine Arts and Cultural Studies*, 4, 130–137, doi: <https://doi.org/10.32782/facs-2024-4-18>

THE CULTURAL CREATIVE PROCESSES IN MODERN UKRAINE

In the current social situation, where the principles of social equality have collapsed, the phenomenon of identity, associated with the affirmation of the essential features of ethnicity, nation, people, and statehood, acquires new meaning. Alongside it, the phenomenon of othering, characterized by misunderstanding, non-recognition, and non-acceptance of the other, also becomes significant. These phenomena require comprehensive analysis from the perspective of their «adoption», existence, and dissemination within the sociocultural realities of Ukrainian society.

The purpose of the Paper. *The aim of this work is to characterize the cultural, national, and state-building processes in modern Ukraine, taking into account the historical context: the violation of Ukrainians' rights and freedoms, the destruction of worldview models, the annexation of territories, and the appropriation of national ancestral heritage.*

Methodology. *The methodological basis is the cultural-historical analysis of cultural creation processes in modern Ukraine, its integration into the European space as an equal partner.*

Scientific Novelty. *The scientific novelty lies in revealing the essence of the phenomena of othering and identity, as well as modern trends in the development of national culture.*

Conclusions. *This study focuses on the phenomenon of social justice, equality of rights and freedoms in the dimension of culture -creating, nation-building and state formation processes that take place in current time. Attention is paid to the need for permanent rethinking of phenomena that concern the socio-cultural space with further clarification of their semantic essence. The content of the phenomena of othering and identity is revealed from the point of view of their influence on the processes of contemporary cultural creation in Ukraine. The author emphasizes that symbolic othering and disdain of other characteristics, attribution of signs of inferiority and hostility to the people, nation, and cultural values contribute to the formation of hateful ideas, prerequisites for violent struggle. The article draws attention to such important factors that allow measuring the signs of discrimination as a result of political, economic and cultural aggression and which are always clearly presented in the history, religion, culture of any nation, state, ethnic group and have a systemic significance as well as nature. Such definitions make it possible to outline the main risks and threats facing Ukrainian society in the conditions of military aggression. The conclusion that follows from the above proves that the escalation of violence in the 21st century should be considered as a general threat to humanity, leading to wars and genocide. The essence of the processes of cultural creation in modern Ukraine is its integration into the European space, as well as its recognition in the world as an equal partner. The state sovereignty of Ukraine, its ethnic identity, national identity and cultural subjectivity are today at a historical turning point, protecting the value orientations of the future Ukrainian people. Optimistic prospects for Ukrainians are to achieve parity in the geopolitical dialogue, to become an equal partner, to return the lost history of the Ukrainian people and to mark a new page in the affirmation of national consciousness. It is necessary to strengthen the idea of protection, preservation and enrichment of the national heritage in Ukrainian society, to understand the key phenomena in political, economic and cultural life. The task of further scientific research is to present the cultural heritage of Ukrainians, to reveal its perspectives, which will make it possible to defend the subjectivity of Ukraine.*

Key words: *the process of cultural formation, the phenomenon of identity, othering, national belonging, state formation.*

Актуальність дослідження. Україна XXI століття резонує в усьому світі як незламна держава, здатна боротися, протистояти, своїми ідентичністю й суб'єктністю переконуючи людство, що соціальна справедливість, державна суверенність і гуманістичні цінності переможуть зло й насилля, породжені порушенням законів логіки і буттєвих алгоритмів справедливості. Сьогодні культуротворчі процеси в Україні різноманітні й багатогранні, вони ґрунтуються на взаєморозумінні, взаємодоповненні, взаємоперетині

і взаємопроникненні численних стратегій і практик: політичних, економічних, освітніх, наукових, мистецьких. Таку багатовимірність сучасності суспільство сприймає та інтерпретує в новому змісті, що цілком логічно й виправдано в середовищі, у якому порушені принцип рівності прав і свобод людини, принципи безпекової ситуації, цілісність територій і державних кордонів, у якому запрограмовані анексія матеріальної та духовної спадщини, порушення етнічних, мовних, культурних і релігійних гарантій.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

У дослідженні проблем соціальної справедливості, рівності прав і свобод людини в сучасному процесі культуротворення використано праці С. Чуніхіної (2020), О. Сокирка (2011); трансформаційних процесів у сучасній українській культурі – О. Копієвської (2014); феномени політичного, культурного і мистецького простору – Л. Левкулича (2018), І. Жовтоног (2022); загроз викликів і ризиків сучасного демократичного суспільства – Г. Щокань (2023), Ю. Лавришин (2023); переатрибуції та деколонізації національної спадщини українців – нормативні документи Науково-дослідного інституту Українознавства МОН України, Українського інституту національної пам'яті, державної установи «Український інститут» із посиланням на Закон України «Про засудження та заборону пропаганди російської імперської політики в Україні і деколонізацію топонімів».

Мета статті – охарактеризувати культуро-, націє-, державотворчі процеси в сучасній Україні з урахуванням історичного контексту: порушення прав і свобод українців, руйнації світоглядних моделей, анексії території України та привласнення національної родової спадщини. Відповідно, сформульовано такі **завдання**:

- охарактеризувати культуротворчі процеси в сучасній Україні;
- розкрити сутність феномена справедливості, іншування й ідентичності в умовах толерування жорстокості вітчизняного простору;
- виявити ознаки політичної, економічної та культурної агресії росії проти України;
- розглянути процеси переатрибуції та деколонізації в сучасній Україні.

Виклад основного матеріалу дослідження.

Концептуалізуючи проблему соціальної справедливості, важливо зазначити, що кожна соціокультурна дійсність містить відповідний смисловий концепт, який і становить сутність цього поняття з урахуванням історичних, політичних і ментальних ознак. Розглядаючи феномен справедливості, В. Левкулич наводить основні чинники, які формують її структурну цілість, зокрема: цінності, потреби й інтереси; соціальні очікування (експектації) і соціальні уявлення (сміслообрази) про належний рівень і форми (ідеал) справедливості; габітулізовані (узвичасні на рівні стереотипів) вимоги до

виконання соціальних ролей, критерії оцінювання належного, а також міру реалізації прав і свобод (Левкулич, 2018, с. 2). Така різноманітність чинників спонукає виявити основні маркери, що загрожують порушенням принципів справедливості, запереченням світоглядних уявлень про закони рівності прав і свобод людини в демократичному суспільстві.

У сучасному глобалізаційному світі відбувається оновлення й перепрограмування дійсності, у якій проступає чітка життєздатність феноменів, їх гнучкість, пристосованість, універсальність. Феномен справедливості, як логічне оцінювання дій відповідно до сформованих у суспільстві критеріїв розуміння етичного й естетичного у світосприйнятті й світорозумінні, невіддільний від багатьох понять, породжених порушеннями норм справедливості, серед яких: неоцинізм, колоніальна культура, феномени іншування, ідентичності, нетерпимості тощо.

Отже, в умовах краху системи соціальної рівності, перехідного стану, кризи державності, ментальності, ідентичності нового смислу набуває феномен ідентичності – як утвердження сутнісних ознак етносу, нації, народу, державності. Формується чіткий концепт зачаття, зародження, запліднення і зміцнення вітчизняної соціальної сфери ідеєю патріотизму, ідеєю свого, відмежовуючись від понять стороннього, ворожого, чужого. Такі ідеологічні моделі є звичним явищем і, як свідчить історія, логічно вписуються в будь-яке середовище, культуру, у будь-яку політичну модель. Водночас поряд із феноменом ідентичності формується, укріплюється і набирає семантичної ваги феномен іншування – як нерозуміння, невизнання і несприймання іншого (Жовтоног, с. 133).

Апелюючи до феномена іншування, варто розуміти, що саме внаслідок нерозуміння і порівняння себе з іншими, унаслідок невизнання, заперечення і несприйняття іншого відбувається відмежування свого «Я», свого «Его» як чинника посилення втрачених ознак ідентичності, державності, культурного та, врешті, особистісного статусу (Сокирко, 2011). Такий компенсаторний маркер, механізм активно застосовується в релігії, культурі, політиці, економіці, у націєтворчих і державотворчих стратегіях, він характерний для сильних і агресивних суб'єктів. Однак постає запитання, чи

не порушує практика іншування принципів рівності прав і свобод людини, державного суверенітету? Чи не криється за таким виборюванням і піднесенням «свого» упереджене, дискримінаційне ставлення до окремих особистостей і соціальних груп за етнічними, мовними, релігійними й естетичними ознаками? Чи не є феномен іншування детермінантою толерування жорстокості в сучасному світі, зокрема в культурі. Як зазначає І. Жовтоног, поняття іншування містить значно глибшу проблему, у якій простежується штучне формування й виокремлення категорії «інакших» з метою їх свідомої дегуманізації, виключення й витіснення (Жовтоног, 2022, с. 133).

Сьогодні іншування є інструментом ворожості росії, механізмом ескалації беззаконня з абсолютним порушенням загальної декларації прав людини, який нав'язує дегуманізацію, насилля, моральне гноблення, приниження гідності, витіснення і навіть знищення не тільки українців, а й етнічних народів і груп, які проживають в росії і на сусідніх з нею територіях.

Дослідники процесів іншування в сучасному суспільстві чітко розмежують їх на символічне і фізичне (Жовтоног, 2022, с. 133). І. Жовтоног, обґрунтовуючи символічне іншування, вказує на поділ людей за їх походженням, культурою і способом життя. На цьому етапі люди сприймаються як такі, що не мають власної ідентичності, індивідуальності, особистості і розглядаються крізь призму «іншості». Таке означення людей як неповноцінних, меншовартісних, нерівноправних стає результатом знецінення, вилучення, конструювання ворожості й протистояння (Жовтоног, 2022, с. 134), спонукаючи до порушення територіальної цілісності країни, привласнення родової спадщини українців, захоплення національних історичних цінностей, пам'яток, мистецьких здобутків. Сьогодні вражає наявність кіднепінгу шляхом викрадення дітей, матерів, батьків.

Символічне й фізичне іншування зумовлені детермінічно і зазвичай формують, укріплюють, продовжують і наслідують одне одного, стаючи результатом викривленого сприйняття дійсності з використанням абстрактного мислення, відірваного від контексту й однобічно інтерпретованого (Жовтоног, 2022, с. 134).

Розкриваючи сутність абстрактного мислення, зазначимо, що саме хибні шляхи абстра-

гування продукують фрагментарне, усічене і внутрішньо порожнє знання, яке являє собою редукацію, і навіть більше – знецінення загальноприйнятих норм і правил поведінки людини (Жовтоног, 2022, с. 134). Таке спрощення виявляється в тому, що українця, як носія генетичного фонду, суб'єкта культури, асоціюють лише з однією чи кількома абстрактними ознаками, незважаючи на всі інші характеристики, представляють як «малороса», меншовартісного і нерівноправного. Ця тенденція пов'язана зі штучним конструюванням ворожості, порушенням прав і свобод людини, дискримінацією. Така викривлена свідомість росії з її штучною денацифікацією (очищення і звільнення культури), демілітаризацією (роззброєння незаконних угруповань) призвела до жорстокої війни, до політичного, економічного й культурного канібалізму як свідомого тотального знищення нації, народу, його геноциду.

Історія державотворення переконує, що в умовах ментального протистояння України росії відбувалося знищення українців як нації, держави, як носіїв мови і суб'єктів культури. У цьому контексті чітко порушується змістовний, логічний принцип рівності прав і свобод людини, який і становить сутність понять справедливості, соціальної паритетності, людської гідності. У цьому переконують історичні протистояння українців турецькій навалі, тиску Речі Посполитої, російському імперському режиму і радянській доктрині.

Варто наголосити, що символічне іншування і зневажання інших характеристик, приписування народу, нації і цінностям культури ознак меншовартості й ворожості сприяють формуванню ненависницьких ідей, передумов насильницької боротьби. Викорінюючи людину з її символічного середовища, навішуючи ярлики меншовартості, відбувається заперечення її як суб'єкта культури, дискримінація народу. Дискримінація передбачає ставлення до чогось або когось із порушенням принципу рівності, а звідси, як зазначає С. Ковбасюк, визначення дискримінації є наслідком проблем визначення самого концепту рівності (Ковбасюк, 2029). Звичайно, рівність як категорія чітко сформульована й визначена у загальній декларації прав людини: всі люди народжуються вільними і рівними у своїй гідності і правах. Тобто, якщо вважати, що всі ми рівні у своїх правах і свободах від

народження, то дискримінація виникає у процесі суспільних відносин. Критерії дискримінації не завжди мають чіткі ознаки і залежать переважно від їх сприйняття, трактування, надання їм відповідного статусу. Враховуючи, що все дається нам у сприйнятті, зазначені критерії мають чітко виражений характер суб'єктивного підходу до оцінювання явищ і феноменів. Саме у процесі такого оцінювання й відбувається іншування, торкаючись передусім духовних цінностей людини. Як форма сприйняття реальності, іншування вдало маскує насилля, ворожість і жорстокість. За словами І. Жовтоног, символічне іншування поділяє людей на категорії свої – чужі, легітимізуючи нерівність між ними (Жовтоног, 2022, с. 134).

На жаль, феномени іншування й толерування жорстокості наявні в усіх сферах життєдіяльності сучасної України. Такі прояви поширені в політичному, економічному середовищах, але найбільше – у культурно-мистецькому, в елітарному мистецтві як носіях генетичного коду, мови, ідентичності й ментальності. Еліта стала рушійною силою у зміні статусу етнічної культури з конкретними критеріями. Як зазначає М. Абдрахманова, національна культура поєднала в собі усі верстви населення в єдиному контексті спілкування і стирання культурних відмінностей (Абдрахманова, 2018, с. 5). Тому знищення національної культури, еліти шляхом стирання індивідуалізму, ідеалізму, релігійності, демократизму, свободолюбності українців стає результатом руйнування народу, нації, держави.

Колоніальні ознаки властиві всім сферам українського мистецтва: в архітектурі – плеяда українських архітекторів, які становили мистецький потенціал Академії мистецтв у Петербурзі, зокрема й А. Лосенко; у музиці – українські співаки і композитори, зокрема Д. Бортнянський, М. Березовський, А. Ведель; у живопису – художники М. Ларіонов, І. Рєпін, К. Малевич, О. Екстер (Лавришин, 2023).

Історія української освіти, науки і культури колонізована імперією і написана в умовах тотального тиску: це і XIX століття з його Емським указом та Валуєвським циркуляром; це і скорботні 30-ті роки XX століття, закарбовані в пам'яті людства знищенням української інтелігенції як «ворогів народу»; це й розстріл українських кобзарів та лірників; це й руйну-

вання вершинних досягнень українського зодчества – дерев'яних церков, храмів, культових споруд; це митці-шістдесятники, закатовані у в'язницях дисиденти; це морок усієї сучасної України, загиблі у війні й замордовані в таборах представники національної еліти. Усе це свідчить про масштаби нищення української ментальної сутності та ідентичності.

Але аксіомою історичного континуума залишається циклічність, завдяки якій сьогодні можливий поворот – як форма і можливість повернення до нових принципів у розумінні сутності процесів і явищ об'єктивної дійсності. У цій динаміці культуротворення здійснюється коригування системи цінностей українців із пріоритетом на їх ментальну самобутність, етнічність та суб'єктність.

Концептом культуротворення в сучасній Україні залишається інтеграція в європейський простір як суб'єкта політичної, економічної та культурної ініціативи, а також визнання світом України як рівноправного партнера в контексті геополітичного діалогу. І всі вказані положення чітко визначені стратегією розвитку держави, послідовно імплементуються й активно впроваджуються у простір української державності.

Культурно-мистецьке середовище України в умовах війни зазнало тотального нищення, як фізичного, так і символічного. Лише за попередніми даними Міністерства культури та інформаційної політики України, зафіксовано пошкодження та руйнування понад 664 об'єктів культурної спадщини, з яких пам'ятки: архітектури – 211 об'єктів; архітектури й містобудування – 186; історії – 179; історії монументального мистецтва – 18; містобудування і монументального мистецтва – 17; археології – 16. Такі показники сформовані без урахування об'єктів культурної інфраструктури, таких як бібліотеки або інші заклади, що розміщувалися в сучасних будівлях (Щокань, 2023). Та це лише матеріальні цінності, а які втрати у сфері духовних цінностей українців, ментальної руйнації і світоглядної деформації. На жаль, об'єктивно оцінити це неможливо. Єдине, про що можна говорити впевнено, що освіта, наука, мистецтво – це інвестиційний потенціал сучасної України, спрямований на відновлення, збереження, захист і її подальший духовний розвиток. Такі програми активно підтримуються на

рівні суспільних ініціатив, освітньо-наукових, гуманітарних.

Зростає статус інституту пам'яті в навчальних закладах, наукових і державних інституціях. Зокрема, Український інститут національної пам'яті забезпечує вивчення історії українського державотворення, етапів боротьби за відновлення державності й поширення відповідної інформації в Україні і світі; здійснює заходи з увічнення пам'яті учасників українського визвольного руху, Української революції 1917–1921 років, воєн, жертв Голодомору 1932–1933 років, масового голоду 1921–1923, 1946–1947 років та репресій комуністичного тоталітарного режиму 1917–1991 років, осіб, які захищали незалежність, суверенітет і територіальну цілісність України, а також брали участь в антитерористичних операціях; здійснює дослідження історичної спадщини та сприяє інтеграції в українське суспільство національних меншин і корінних народів (Положення про Український інститут національної пам'яті, 2014). Державна установа «Український інститут» зміцнює міжнародний авторитет України засобами культурної дипломатії, сприяє розумінню і сприйняттю України й українців у світі, налагоджує і розвиває міжнародні культурні відносини між Україною та іншими країнами, формує позитивний імідж України (Статут державної установи «Український інститут»). Діяльність науково-дослідного інституту українознавства спрямована на:

- розвиток українознавства як системної науки про Україну та світове українство;
- здійснення фундаментальних і прикладних досліджень з українознавства, поширення наукових знань про Україну і світове українство;
- розвиток українознавства як основи формування світогляду українського народу, базових засад ідеології та політики, суспільного розвитку й державотворення України як засобу піднесення рівня громадянської та національної свідомості суспільства;
- впровадження українознавства в систему національної освіти та виховання; підготовки наукових і педагогічних кадрів з українознавства;
- координацію діяльності центрів українознавства в Україні та світі;
- сприяння розвитку й удосконаленню засад гуманітарної політики держави (Положення

про науково-дослідний інститут Українознавства, 2023).

При органах влади, галузевих Міністерствах утворюються експертні ради з питань відновлення, збереження й захисту національних пам'яток архітектури та мистецтва, приймаються Постанови Кабінету Міністрів України й ухвалюються Закони України про захист національних інтересів українців тощо (Постанова Кабінету Міністрів України від 3 березня 2022 року № 187, Закон України «Про засудження та заборону пропаганди російської імперської політики в Україні і деколонізацію топонімії»).

Висновки. Сучасна Україна, її державна суверенність, етнічна самобутність, національна ідентичність і культурна суб'єктність перебувають на історичному зламі, перехідному етапі, формуючи ціннісні орієнтири майбутнього українського народу.

Розкриваючи й осмислюючи феномени сучасної України, позначені нерозумінням, несприйняттям і невизнанням української сутності, стає очевидним, що толерування жорстокості становило сутність політики російської імперії, яка століттями колонізувала українську освіту, науку і культуру, привласнюючи як окремі постаті, так і національну спадщину. Відповідно, впровадження програми перетрибуції української культури стало рушійним механізмом деколонізації України, застосовуючи який, сучасне суспільство здатне повернути втрачену і відбудувати зруйновану національну спадщину.

Оптимістичні перспективи для українців сьогодні – досягти паритетності в геополітичному діалозі, стати рівноправним партнером, змінивши статус державотворчих процесів із нестійких і перехідних на сталі, системні й послідовні; повернути втрачену історію українського народу і карбувати нову сторінку національної свідомості.

Перспективи подальших розвідок. Перспектива подальших досліджень полягає в необхідності постулювати в українському суспільстві ідею захисту, збереження і зміцнення національної спадщини. Сучасність потребує осмислення багатьох феноменів у політичному, економічному і культурному просторі, понять української державності, суверенності, ідентичності й ментальності. Звідси кристалізується

основне завдання і потреба подальших наукових досліджень – представити вітчизняну спадщину та її перспективи в культурологічному аспекті,

оскільки саме цілісність у її симультанній проекції формує суб'єктність України, її правовий статус у контексті геополітичного діалогу.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Абдрахманова М. Ж. Націєтворчі та культуротворчі чинники української культури кінця XIX – початку XX століття в контексті модерного історико-філософського дискурсу : дис. ... кандидата філософських наук : спец. 09.00.05. Нац. пед. ун-т ім. М. П. Драгоманова. Київ, 2018. URL: https://chtyvo.org.ua/authors/Abdrakhmanova_Mira/Natsiietvorchi_ta_kulturotvorchy_chynnyky_ukrainskoi_kultury_kintsia_KhIKh_pochatku_KhKh_stolittia/ (дата звернення: 25.10.2023).
2. Боднар С. Б. Поняття рівності у філософії права. *Проблеми філософії права*. Київ ; Чернівці : Рута, 2005. Т. 3, № 1–2. С. 311–317.
3. Жовтоног І. 2022. Феномен іншування як механізм виникнення ворожості. *Грані*, 25, 6, С. 132–137. DOI: <https://doi.org/10.15421/172280>.
4. Закон України «Про засудження та заборону пропаганди російської імперської політики в Україні і деколонізацію топонімів». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3005-20#Text> (дата звернення: 25.10.2023).
5. Ковбасюк С. В. Інституалізація принципу недискримінації в українському праві та державі. *Правове життя сучасної України* : у 2 т. : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (Одеса, 17 травня 2019 р.) / відп. ред. Г. О. Ульянова. Одеса : Гельветика, 2019. Т. 1. С. 97–101.
6. Копієвська О. Р. Трансформаційні процеси в культурі сучасної України : монографія. Київ : НАКККіМ, 2014. 296 с.
7. Вернудіна І. В., Драпогуз, В. П., Гуменюк, Т. К., Саракун, Л. П. та ін., Культуротворчі виміри людини в сучасному універсумі / ред. М. М. Бровко. Київ : Ліра-К. 2019. 380 с.
8. Лавришин Ю. Переатрибуція: як Україна повертає собі привласнене Росією мистецтво. *detector.media*. 2023. 18 вересня. URL: <https://ms.detector.media/trendi/post/32977/2023-09-18-pereatrybutsiya-yak-ukraina-povertaie-sobi-pryvlasnene-rosiieyu-mystetstvo/> (дата звернення: 27.10.2023).
9. Левкулич В. В. Справедливість як імператив соціокультурної дійсності : дис. ... доктора філософських наук : 09.00.03 / Нац. пед. ун-т ім. М. П. Драгоманова. Київ, 2018. 456 с.
10. Положення про науково-дослідний інститут Українознавства. URL: <https://ndiu.org.ua/ndiu/normatyvni-dokumenty> (дата звернення: 25.10.2023).
11. Положення про Український інститут національної пам'яті, затверджене Постановою Кабінету Міністрів України від 12 листопада 2014 р. № 684 «Деякі питання Українського інституту національної пам'яті» зі змінами, внесеними згідно з постановами КМУ № 799 від 03.10.2018, № 885 від 16.10.2019, № 561 від 01.07.2020, № 778 від 28.07.2023. URL: <https://uinp.gov.ua/pro-institut/pravovi-zasady-diyalnosti> (дата звернення: 25.10.2023).
12. Постанова Кабінету Міністрів України від 3 березня 2022 року № 187 «Про забезпечення захисту національних інтересів за майбутніми позовами держави Україна у зв'язку з військовою агресією Російської Федерації. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/kp220187> (дата звернення: 25.10.2023).
13. Сокирко О. Г. «Хребет нації». *Український тиждень*. 2011. 24 (189). С. 12–14.
14. Статут державної установи «Український інститут». URL: <https://ui.org.ua/dokumenty/> (дата звернення: 25.10.2023).
15. Чуніхіна С. Л. Свої чужі: напрями продукування і психологічна роль «іншого» в українському суспільстві. *Ідеологія і політика* / Ін-т соц. та політ. психології; Нац. акад. пед. наук України. 2020. № 2 (16). С. 304–320. DOI: <https://doi.org/10.36169/2227-6068.2020.01.00023>.
16. Щокань Г. П. Росіяни пошкодили в Україні вже 664 об'єкти культурної спадщини – МКІП. *Українська правда*. 2023. 19 липня. URL: <https://life.prawda.com.ua/culture/2023/07/19/255468/> (дата звернення: 25.10.2023).

REFERENCES:

1. Abdrakhmanova, M. (2018). Natsiietvorchi ta kulturotvorchy chynnyky ukrainskoi kultury kintsia XX – pochatku XX stolittia v konteksti modernoho istoryko-filosofskoho dyskursu [Nation-building and cultural factors of Ukrainian culture of the late 19th and early 20th centuries in the context of contemporary historical-philosophical discourse]: Manuscript of Dissertation work for gaining the degree of the Candidate of Philosophical Sciences by specialty: 09.00.05. National Pedagogical Dragomanov University. Kyiv, 210 p. URL: https://chtyvo.org.ua/authors/Abdrakhmanova_Mira/Natsiietvorchi_ta_kulturotvorchy_chynnyky_ukrainskoi_kultury_kintsia_KhIKh_pochatku_KhKh_stolittia/ (date of access: 10.10.2023) [in Ukrainian].
2. Bodnar, S. B. (2005). Poniattia rivnosti u filosofii prava [The concept of equality in the low philosophy]. *Philosophy of law issues*, 3, 1–2, 311–317 [in Ukrainian].

3. Zhovtonoh, I. (2022). Fenomen inshuvannia yak mekhanizm vynyknennia vorozhosti [The phenomenon of othering as a mechanism for the emergence of hostility]. *Hrani [Edges]*. 25, 6, 132–137. DOI: <https://doi.org/10.15421/172280> (date of access: 10.10.2023) [in Ukrainian].
4. Pro zasudzhennta ta zaboronu propahandy rosiiskoi imperskoi polityky v Ukraini i dekolonizatsiiu toponimii [On condemnation and prohibition of propaganda of Russian imperial policy in Ukraine and decolonization of toponymy]. Law of Ukraine. *Verkhovna Rada of Ukraine* : website. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3005-20#Text> (date of access: 25.10.2023) [in Ukrainian].
5. Kovbasiuk, S. V. (2019). Instytualizatsiia pryntsyphu nedyskryminatsii v ukrainskomu pravi ta derzhavi [Institutionalization of the principle of non-discrimination in Ukrainian law and the state]. *Pravove zhyttia suchasnoi Ukrainy [Legal life of modern Ukraine]* : in 2 vols. Vol. 1. Odesa: Helvetyka, 97–101 [in Ukrainian].
6. Kopiiivska O. R. (2014). Transformatsiini protsesy v kulturi suchasnoi Ukrainy [Transformational processes in the culture of modern Ukraine]. National Academy of Government Managerial Staff of Culture and Arts. Kyiv, 296 p. [in Ukrainian].
7. Vernudina, I. V., Drapohuz, V. P., Humeniuk, T. K., Sarakun, L. P., etc., Brovko, M. M. (ed.). (2019). Kulturotvorchi vymiry liudyny v suchasnomu universumi [Cultural dimensions of man in the modern universe]. Kyiv: Lira-K, 380 p. [in Ukrainian].
8. Lavryshyn, Yu. (2023). Pereatrybutsiia: yak Ukraina povertaie sobi pryvlasnene Rosiieiu mystetstvo [Reattribution: how Ukraine reclaims art appropriated by Russia]. *Media sapiens*. September 18. Available at: <https://ms.detector.media/trendi/post/32977/2023-09-18-pereatrybutsiya-yak-ukraina-povertaie-sobi-pryvlasnene-rosiieiu-mystetstvo/> (date of access: 10.10.2023) [in Ukrainian].
9. Levkulych, V. V. (2018). Spravedlyvist yak imperatyv sotsiokulturnoi diisnosti [Justice as an imperative of socio-cultural reality]. Manuscript of Dissertation work for gaining the degree of the Doctor of Philological Sciences by specialty 09.00.03. National Pedagogical Dragomanov University. Kyiv, 456 p. [in Ukrainian].
10. Polozhennia pro naukovu-doslidnyi instytut «Ukrainoznavstvo» [Regulations on the Research Institute "Ukrainian Studies"]. *The Research Institute of Ukrainian Studies*, website. URL: <https://ndiu.org.ua/ndiu/normatyvni-dokumenty> (date of access: 10.10.2023) [in Ukrainian].
11. Deiaki pytannia Ukrainiskoho instytutu natsionalnoi pamiaty [Some issues of the Ukrainian Institute of National Memory]. Regulations on the Ukrainian Institute of National Memory, approved by the Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine dated November 12, 2014. No. 684 with changes introduced in accordance with the resolutions of the Cabinet of Ministers of Ukraine No. 799 from the 03.10.2018, No. 885 from the 16.10.2019, No. 561 from the 01.07.2020, No. 778 from the 28.07.2023. URL: <https://uinp.gov.ua/pro-instytut/pravovi-zasady-diyalnosti> (date of access: 10.10.2023) [in Ukrainian].
12. Pro zabezpechennia zakhystu natsionalnykh interesiv za maibutnimy pozovamy derzhavy Ukraina u zviazku z viiskovoiu ahresiieiu Rosiiskoi Federatsii [On ensuring the protection of national interests in future lawsuits by the state of Ukraine in connection with the military aggression of the Russian Federation] Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine No. 187 from the 03.03.2022. *LIGA360*. Available at: <https://ips.ligazakon.net/document/kp220187> (date of access: 10.10.2023) [in Ukrainian].
13. Sokyрко, O. H. (2011). «Khrebet natsii». [“Backbone of the Nation”]. *Ukrainskyi tyzhden [The Ukrainian week]*. 24 (189), 12–14 [in Ukrainian].
14. Statut derzhavnoi ustanovy «Ukrainskyi instytut» [The statute of the state institution «Ukrainian Institute»]. *Ukrainian Institute*: website. URL: <https://ui.org.ua/dokumenty/> (date of access: 10.10.2023) [in Ukrainian].
15. Chunikhina, S. (2020). Svoi chuzhi: napriamy produkuvannia i psykholohichna rol «inshoho» v ukrainskomu suspilstvi [Ours and others: directions of production and the psychological role of the «other» in Ukrainian society]. *Ideolohiia i polityka [The Ideology and Politics Journal]*. 2 (16). 304–320. DOI: <https://doi.org/10.36169/2227-6068.2020.01.00023> [in Ukrainian].
16. Shchokan, H. P. (2023). Rosiiany poshkodyly v Ukraini vzhe 664 obiekty kulturnoi spadshchyny – MKIP [Russians have already damaged 664 objects of cultural heritage in Ukraine – Ministry of Culture and Information Policy of Ukraine]. *Ukrainska pravda [Ukrainian Pravda]*. July 19. Available at: <https://life.ppravda.com.ua/culture/2023/07/19/255468/> (date of access: 10.10.2023) [in Ukrainian].